

**Alevîlik-Sünnîlik Açısından Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi
Dersleri**

Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ*

Özet

Herkesin kendi inancını öğrenme' özgürlüğünden ülkemizdeki Alevî, Sünnî ve diğer inanç ve kültür mensuplarının eşit şartlarda yararlanmaları demokratik hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Ülke nüfusunun genelini oluşturan Sünnî ve Alevîlerin din öğretimi imkânından yeterli ölçüde yararlanabilmesi gerekir. Bu yüzden Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin, Alevî-Sünnî ayrımına gidilmeksizin, her Müslümanın ihtiyaç duyduğu temel dinî bilgilerin işlendiği mezhepler üstü bir ders olma özelliğini korumak son derece önemlidir.

Bu makalede, ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programı ve kitapları Alevîlikle ilgili içerik açısından değerlendirilmekte ve konuyla ilgili bazı öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alevîlik, Sünnîlik, Din Kültürü, Din Öğretimi, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi.

Abstract

That Alevis, Sunnis and the followers of other faiths and cultures equally enjoy the freedom of learning their own faiths is a prerequisite to being a state governed by the rule of law and democracy. It is essential that Alevis and Sunnis, which constitute the majority of the country's general population, benefit from the means of religious instruction sufficiently. So, it is utterly important that the subject of Religious Instruction, without discriminating between Alevis and Sunnis, be maintained as an above-all-religious-sects subject which treats basic religious teachings every Muslim individual needs. In this article, the curriculum and the books for the subject of Religious Instruction in elementary and secondary education are treated in terms of their contents related to Alevism and some relevant suggestions are made.

Key Words: Alevism, Sunnism, Religious Culture, Religious Education, *Religion Culture and Ethics Knowledge.*

---

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.
hyilmaz@cumhuriyet.edu.tr, hyilmaz1969@hotmail.com

Giriş

Tarih boyunca İslâm dininin sosyal, siyasal, kültürel ve daha başka nedenlerle farklı yorumlanması sonucunda çeşitli dinî ekoller ve anlayış biçimleri ortaya çıkmıştır. Toplumlarda görülen dinî çeşitlilik, din ile kültürün birbirini etkilemesiyle meydana gelen değişimin zamanla bir inanç sistemi haline dönüşmesinden kaynaklanmaktadır.

Adına ister dinî bir düşünce, ister mezhep, ister tarikat, isterse kültür ya da siyasal oluşum densin, Alevîlik, farklı dinî/siyasî düşünceler ekseninde süregelen tarihsel ve sosyolojik bir olgudur. Dolayısıyla Alevîliğe Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde yer verilip verilmeyeceği ve ülkemizin sosyal bir gerçeği olan bu dinî anlayış biçiminin eğitim öğretime hangi statüde konu edileceği tartışılması gereken bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Pek çok kültür ve düşünce tarzının bir arada yaşayabildiği modern çoğulcu toplumlarda din öğretiminin amacı, farklı inançtaki insanların düşüncelerini doğru bilgiler ışığında tanıtabilmektir.¹ Yasal hükümlerin sağladığı 'herkesin kendi inancını öğrenme' özgürlüğünden ülkemizdeki Alevî ve Sünnîlerin, diğer inanç ve kültür mensuplarının eşit şartlarda yararlanmaları demokratik hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Devlet, bireylerin din özgürlüğüne sadece uzaktan saygı duymakla yetinmeyip eğitim öğretime bir şekilde yardımcı olmak durumundadır. Öyleyse ülke nüfusunun genelini oluşturan Sünnî ve Alevîlerin din anlayışının doğruluğu ya da yanlışlığını tartışmak yerine, din öğretimi programlarını her iki kesimin de yararlanabileceği bir özellikte hazırlamak önemlidir. Nitekim ilk ve ortaöğretimde zorunlu olarak okutulan ve programı yeniden hazırlanan DKAB dersiyle, Alevî Sünnî ayırımı gözetilmeksizin, bütün öğrencilerin din ve ahlâk konusunda bilgilenmeleri amaçlanmıştır.

Bu makalede, programı 2006'da yeniden hazırlanan ve 2007–2008 öğretim yılından itibaren okullarda yeni ders kitaplarıyla okutulmaya başlanan DKAB dersinin niteliği, hukuki statüsü, değişik dinî düşünceye mensup bireylerin beklentilerine cevap verip veremediği, ders içerisinde Alevîliğe ne kadar yer verildiği gibi hususlar, dersin programı ve kitapları çerçevesinde değerlendirilmekte ve konuyla ilgili bazı öneriler sunulmaktadır.

Alevîliğin DKAB dersinde öğretilmesi ile ilgili görüş ve değerlendirmelere geçmeden önce bu dinî anlayış biçimi hakkında kısaca bilgi vermede fayda vardır.

¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 34.

1. Alevilik

Alevilik, günümüzde en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biridir. Pek çok inancın tanımında olduğu gibi, Alevilik ile ilgili herkesin üzerinde anlaştığı tek bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Alevî olarak adlandırılan grupların dinî anlayış ve yaşam tarzları konusunda farklı değerlendirmeler yapılmakla birlikte, özü itibarıyla Aleviliğin İslâm dini içerisinde bir anlayış biçimi olduğu bilim çevrelerinin ortak görüşüdür.

Alevî kavramı, "Ali'ye mensup", "Ali'ye ait", "Ali soyundan gelen", "Ali taraftarı" ve "Ali'yi sevip sayan, ona bağlı olan" gibi anlamlara gelmektedir.² İslâm tarihinde Alevilik, Hz. Ali'yi sevme, ona saygı gösterme ve her hususta ona bağlı olma; mezhepler tarihinde, Hz. Ali'yi en üstün sahabe olarak görme ve Hz. Muhammed'den sonra onun Allah ve Resulü'nün tayini ile Müslümanların başına halife olması gerektiğini kabul etme anlamına gelen bir kavramdır.³ Tasavvufta ise Alevilik, Hz. Ali'ye nispet edilen bir tarikat olup, Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Peygamber'e bağlanan tarikatların genel adıdır.⁴ Tarikat edebiyatında Arapça dil kaidesine göre Hz. Ali'yi sevip saymak 'Alevîyye' ve 'Alevilik' kelimeleri ile ifade edilmektedir.⁵ Son zamanlarda yayınlanan bazı kitap ve makalelerde "Alevî" kavramının kökeninin ateş anlamına gelen "alev" kavramına dayandığı⁶ söylenebilir de, bu tür tanımlamalar bilim çevrelerince kabul görme zorlama yorumlar olarak değerlendirilebilir.

Konuyla ilgili tanımlar ışığında Aleviliği, "Hz. Ali sevgisini ve ona bağlılığı bayraklaştıran düşünce" olarak özetlemek mümkündür. Bu çalışmada Alevilik, kavramsal ayrıntıya girilmeden, ülkemizdeki bütün Alevî inanç grupları için kullanılmaktadır. Çünkü tarihte Babailik, Rafizilik, Kalenderilik, Kızılbaşlık, Bektaşilik gibi kavramlarla tanımlanan topluluklar günümüzde Alevilik olarak bilinmektedir.

Bazı yazarlara göre Alevilik, Gök Tanrı, Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük, Maniheizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm gibi pek

² Bkz: *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, c. 2, s. 368-369; Ethem Ruhi Fiğlalı, *Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik*, İstanbul, 1994, s. 7; Ali Yaman, *Alevilik Kızılbaşlık Tarihi*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul, 2007, s. 18; Sönmez Kutlu, "Aleviliğin Dinî Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi", *İslâmiyat*, Cilt: 6, Sayı: 3, Ankara, 2003, s. 31; İlyas Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 4-5; Burhan Kocadağ, *Alevî-Bektaşî Tarihi*, 3. Baskı, Can Yay., İstanbul 1998; Ramazan Altıntaş, "Alevî-Bektaşî Geleneğinde Allah Tasavvuru", *2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni*, Cilt: 1, Ankara 2007, s. 739.

³ Fiğlalı, *Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik*, s. 7.

⁴ Süleyman Uludağ, "Alevîyye", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, II, 369-370.

⁵ Mehmet Eröz, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, Ankara, 1990, s. 33.

⁶ Bkz: Cemşit Bender, *12 İmam ve Alevilik*, İstanbul, 1993, s. 93.

çok dinî unsurun sentezlenmesinden meydana gelen Anadolu'ya özgü orijinal bir inanç, anlayış ve kültür biçimidir.⁷ Tarih boyunca dedeler ve babalar kültürü denilen sözlü gelenekle varlığını sürdüren Alevilik, menkıbe ve mitolojik unsurlarla örüntülü bir şekilde günümüze kadar gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde kültürel, kurumsal, inançsal ve yaşamsal boyutları önemli ölçüde farklılaşan Alevilik ile ilgili birbirinden farklı anlatımlar ortaya çıkmıştır.

Araştırmacılar, Aleviliğinin kökenini 9. yüzyıldan itibaren İslâm dinine girmeye başlayan, daha çok eski inançların etkisi altında bu yeni dini kendi sosyo-ekonomik yapısıyla bağdaştırmaya çalışan göçebe Türkmenlerin tarihine dayandırırılar. İslâmiyet'i yeni kabul etmeye başlayan Orta Asya Şaman Türkleri, kitleler halinde İran üzerinden Anadolu'ya göçmüşlerdir. Yüzyıllarca devam eden göçle birlikte Anadolu'ya gelen ve burada bulunan yerli kültür ve dinlerden özellikle de İran'daki Şilliğin Ehl-i Beyt temalarından etkilenen Türkler, öğrendikleri yeni İslâmi bilgilerinin yanında eski kültürleri olan Şamani inanç ve geleneklerine de bağlı kalmışlardır. Türklerin ve İranlıların ordu içerisinde ve diğer devlet kademelerinde görev almaya başladığı Abbasiler döneminde, daha önce Hz. Ali ve onun soyundan gelenlere yapılan haksızlıklar, Ehl-i Beyt sevgisi, Hz. Ali'nin kahramanlık öyküleri ve Kerbela Olayı ile ilgili menkıbeler, Anadolu, İran ve Horasan bölgelerinin sözlü ve yazılı edebiyatında yoğun bir şekilde işleniyordu. Anlatılanlardan etkilenen Türkler arasında Hz. Ali bir kahramanlık sembolü olarak anılmıştır. Ayrıca siyasal mücadeleler nedeniyle Orta Asya'ya göç etmiş olan Peygamber soyundan gelenler ile Türkler arasında akrabalık ilişkileri kurulmuş, kendi geçmişlerini Peygamber soyuna bağlayan tarikat ve ocak mensupları Ehl-i Beyt sevgisi etrafında gelişip şekillenen öğretilerini nesilden nesile aktarmışlardır.⁸ Öyle anlaşılıyor ki, bu süreçte şehir merkezine yerleşen Müslüman Türkler, medresenin temsil ettiği yazılı kültüre dayalı bir din anlayışını benimseyip Sünnî olarak tanımlanan inanç grubuna dahil olurken, mektep ve medreseden uzak bir hayat sürdüren kırsal kesimdekiler de, İslâm öncesi geleneklerini büyük ölçüde koruyarak kendilerini Alevî olarak tanımlamışlardır.

⁷ Bkz: İrene Melikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, Çev: T. Alptekin, Cem Yayınları, İstanbul 1994, s. 32; Birdoğan, *Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı*, s. 11-15, 51-180.

⁸ Bkz: A. Yaşar Ocak, "Alevilik Bektaşilik Hakkında Son Yayınlar Üzerinde Genel Bir Bakış ve Bazı Düşünceler", *Tarih ve Toplum I-II*, Cilt: 16, Sayı: 91-92, İstanbul 1991, s. 24; Melikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, s. 30-54; Nejat Birdoğan, *Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı*, Mozaik Yayınları, İstanbul 1995, s. 181; Yahya Mustafa Keskin, *Kırsal Kesim Aleviliği*, İlâhiyat Yayınları, Ankara 2004, s. 69; Yaman, *Alevilik Kızılbaşlık Tarihi*, s. 76-77.

2. Alevî-Sünnî Bireylerin Din Öğretimi İhtiyacı

Din ve inanma, insanın temel özelliklerden biridir. Kaynağı ilâhi olsun ya da olmasın, her çağda insanlar mutlaka bir dine inanmışlar, inandıkları dinin gerçeklerini eğitim öğretim yoluyla yetiştirmekte olan nesle tanıtmaya ihtiyacı duymuşlardır. İşte bu ihtiyaçtan doğan *din eğitimi*, inanılan din ile ilgili bilgilerin eğitime konu edilip bireylere öğretilmesi ve onlarda dinî bilinçlenmenin sağlanması süreci şeklinde tanımlanabilir.

İnsanın yaratılışında tabii olarak var olan din duygusunun eğitim öğretimle geliştirilmesi bireysel ve sosyal bir ihtiyaçtır. Tarih boyunca pek çok toplumda bireylerin dini öğrenme talepleri değişik kurumlarda karşılanmıştır. Din eğitiminin kurumsallaştırılmadığı toplumlarda ise bireyler dini öğrenme ihtiyaçlarını kendi geliştirdikleri ancak sağlıklı olup olmadığı tartışmalı yöntemlerle karşılama yoluna gitmişlerdir. Bu durum, eğitimin sağlıklı yöntemlerle gerçekleştirilmesi gereken bir etkinlik olduğunu göstermektedir.

Bireyin ruh ve beden kabiliyetlerini bir arada geliştirmek eğitimin en temel amacıdır. Sahip olduğu kabiliyetlerinden sadece birkaçı geliştirilmiş, diğerleri ise ihmal edilmiş bir insanın iç âleminde huzuru bulması zordur. İşte din eğitimi, bireyin ruh, beden, duygu, zihin ve heyecan dinamiklerini bozmadan, onu kendi iç dünyasında tutarlı, sorumluluklarının bilincinde başarılı bir kişi olarak topluma kazandırmaya çalışır. Bu nedenle okul çağındaki Alevî-Sünnî bütün öğrencilere dinî bilgileri öğretmenin gerekli olduğu düşüncesi fantazi bir görüş değil, antropolojik/insani, toplumsal, kültürel, felsefi ve evrensel bir gerçekliktir.⁹

Her toplum kendi geleceği ile ilgili felsefi düşünceler geliştirirken, bireylerinin kültürel değerlere bağlı olarak yetişmelerini dikkate alır. Din öğretilmeden bireylere toplumun değerlerini tam olarak tanıtip benimsetmek mümkün değildir. Bu nedenle pek çok uygar toplum, din öğretimini, kendi millî eğitiminin bir parçası olarak görmektedir. Kısaca, bireylerin varlıklar hakkında doğru bilgi sahibi olabilmeleri için, dinî bilgilerden de yararlanmaları gerekir. Dince

⁹ Din eğitim ve öğretiminin gerekliliği ile ilgili geniş bilgi için bkz: İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, Ankara, 1966, s. 166; Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ankara, 1981, s. 135; Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 86; Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1985, s. 25; Bertrand Russell, *İnsanlığın Geleceği*, Terc: İlhami Kaya, 2. Baskı, Divan Yayınları, İstanbul, 1993, s. 8-9; Necati Öner, *Felsefe Yolunda Düşünceler*, İstanbul, 1995, s. 193-195; Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, 7. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 95; Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 3. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 92; Hüseyin Yılmaz, "Çağdaş Dünyada Din Öğretimi ve Kırgızistan'la Karşılaştırılması", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, Sivas 2008, s. 93-102.

önemsenen adalet, doğruluk, saygı, sevgi, hoşgörü ve yardımlaşma gibi felsefenin de konusuna giren erdemler, hemen her toplumda benimsenen değerlerdir. İşte bu değerlerin bireylere kazandırılmasında din eğitimi ve öğretimi büyük bir öneme sahiptir.

Bireylere din eğitiminin verilmesi, 'hak' ve 'özgürlük' kavramları çerçevesinde de değerlendirilebilir. İnsanın 'din eğitimi alma hakkı var mıdır?' sorusuna genellikle herkes olumlu cevap vermektedir. Bu hakkın karşılanmasında sorumluluk hem aileye hem de devlete aittir. Sosyal hukuk devleti, ülke sınırları içerisindeki bütün bireylerin yaşama ve eğitim hakkını sağlamak durumundadır.¹⁰ Çünkü inanılan dinin ilmini, ibadetini ve törenlerini öğrenmek, yeni yetişen nesillere ve başkalarına öğretmek din ve vicdan özgürlüğünün bir gereğidir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 18. Maddesiyle *din ve vicdan özgürlüğü* garanti altına alınmış; bireylere dinlerini öğrenme, öğrendiklerini ifade etme, inandıkları dinin gereklerini birey ya da toplum olarak, özel veya halka açık mekânlarda uygulama hakkı tanınmıştır. Aynı hüküm, benzer ifadelerle uluslararası birçok antlaşmada ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. Maddesi'nde de yer almaktadır.¹¹ *İnsanın manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak* Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5. Maddesiyle devletin görevleri arasında zikredilmiştir, 24. Madde ile de Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi zorunlu hale getirilmiştir.

Ulusal ve uluslararası yasalara dayanarak okul ortamında gerçekleştirilen din öğretiminin öğrencilere sağlayacağı muhtemel kazanımları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- a. Din konusunda doğru bilgi sahibi olan öğrenciler, temel dinî ve ahlâkî sorularına cevap bulabilirler,
- b. Öğrenciler, inanma ve inandıklarını yaşama özgürlüklerini daha bilinçli kullanırlar,
- c. Öğrenciler, inanç ve ibadet konusunda başkalarının istismarına kapılmadan, kendi kararını özgür iradesiyle verebilecek bir bilince sahip olabilirler,
- d. Öğrenciler, doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt edebilecek bir dinî anlayışa sahip olurlar,
- e. Halkın kültürüne saygılı olarak yetişen öğrenciler, kültür içerisinde düzeltilip geliştirilmeye müsait alanları fark edebilirler,

¹⁰ Bkz: Eflatun, *Devlet*, Çev: S. Eyüboğlu-H. Ali Cingöz, İstanbul, 1958, s. 5; Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s. 95, 102.

¹¹ Sözleşmenin tam metni için bkz: S. Hayri Bolay-Mümtaz'er Türköne, *Din Eğitimi Raporu*, Ankara, 1995, s. 189-191.

- f. Öğrenciler, ahlâkî davranış gösterebilen bir olgunluğa ulaşırlar,
- g. Dinin akıl ve bilimle çatışmadığı, din ile bilimin birbirinin alternatifi olmadığı ve dinin akli kullanmaya önem verdiği gerçeği öğrenciler tarafından kavranır,
- h. Dinin sevgi, saygı ve hoşgörü gibi değerlerini tanıyan öğrenciler, toplumun barış ve huzuruna katkıda bulunurlar,
- i. Öğrenciler, ülke bütünlüğünü tehdit edebilecek yanlış dinî oluşumları tanıyabilirler.

Alevî-Sünnî bütün öğrencilerin yukarıda değinilen kazanımlara sahip olarak yetişmeleri, son derece önemlidir. Bu nedenle DKAB dersleri, ilk ve ortaöğretimde okutulan diğer dersler gibi fonksiyonel ve gereklidir. Öyleyse günümüzde tartışılması gereken konu, din dersinin okul programlarında yer alıp almaması değil, nasıl yer alacağı ve sağlıklı bir din anlayışının bireylere nasıl kazandırılacağı olmalıdır.

3. Alevilik-Sünnilik Açısından DKAB Dersinin Niteliği

Ülkemizde dinin öğretilmesi görevi, Tevhidi Tedrisat kanunu gereği devletin gözetim ve denetiminde yapılmak durumundadır. Devletin gözetiminde gerçekleştirilecek din öğretimi, eşit haklara sahip Alevî ve Sünnî bireyler olarak, bir arada barış ve kardeşlik içerisinde yaşayabilmemiz açısından son derece önemlidir. Çünkü dinler doğru öğrenildiği dönemlerde toplum halinde yaşayan bireyleri kaynaştırmayı başarmış, sosyal barışın, birlik ve beraberliğin teminatı haline gelmiştir.

Dinî tecrübeler nesilden nesile aktarılmaksızın sadece duygularda kaldığı sürece, zamanla inançlarda yozlaşma ya da inançsızlık kaçınılmaz hale gelebilir. Nitekim kendi inanç ve kültürünü yeterince tanımayan bazı gençlerin ateizmi ve başka dinleri seçtikleri ya da dine karşı kayıtsız (agnostik) kaldıkları bilinmektedir. Yetkili yetkisiz pek çok insanın dinle ilgili söz söyleyip yazı yazdığı bir dönemde, Alevî-Sünnî ayrımı yapılmaksızın herkesin sağlam kaynaklardan ve ehil eğiticiler tarafından devletin gözetiminde din öğretimi hizmeti almaları önemli bir kazanımdır.

Ülkemizde resmi din öğretimi, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derisiyle gerçekleştirilmektedir. DKAB, ilköğretim dördüncü sınıftan itibaren haftada ikişer saat ve ortaöğretimin her sınıfında haftada birer saat olmak üzere toplam *on dört* kredilik bir derstir.

Türkiye'de din öğretiminde uygulanacak model, birinci derecede kendi toplumsal ihtiyaçlarımıza ve tarih boyunca ortaya çıkan din yorumlarının İslâm'la ilişkilerine uygun olmak durumundadır.

Bu tespitten hareketle DKAB dersinin öğretim programı 2006 yılında yenilenmiştir.

Tarihsel geçmişimiz, toplumun dini ve sosyo-kültürel yapısı, eğitim politikaları ve İslâm dininin bütünlüğünü korumaya duyulan ihtiyaç göz önünde bulundurularak, ülkemizde din derslerinin *mezhepler üstü*¹² yaklaşımla okutulması uygun görülmüştür. Çünkü insanların mezhep ya da dini görüş ayrılığını din birliğinden üstün tutmaları, İslâm dininin ruhuna aykırıdır. Bu yüzden Kur'an'a dayalı dinî bilgi ve değerler, her hangi bir mezhebin din anlayışı ve yorumuna bağlı kalmaksızın¹³, birleştirici ve betimleyici bir tarzda öğretilmekte, işlenen konuların, kendini Müslüman olarak tanımlayanlar tarafından kabul edilen ortak paydalar olmasına özen gösterilmektedir. Ancak dinin anlaşılma biçimleri ve kültürel zenginlik sayılan mezhepler ve dinî yorumlar da yok sayılmamaktadır. Böylece toplumdaki farklı din ve anlayışlara hoşgörüyle yaklaşan, doğru bilgi, doğru davranış ve sağlam ahlâki değerlerle donanmış bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir. DKAB dersi, öğrencilere doğrudan dindarlık telkin etmediği için, din ve vicdan özgürlüğüne aykırı görülmemektedir.

Cemal Tosun, DKAB dersinin programında ve kitaplarında ismen ve yorum olarak hiç bir mezhepten söz edilmemesini ve diğer dinlere de yer verilmesini delil göstererek, bu dersin modelinin 'mezhepler üstü dinler arası açılımlı din dersi' olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Bu niteliği ile dersin ulusal ve uluslar arası

¹² Mezhepler üstü yaklaşımda temel dinî bilgiler, bireylerin dini doğru anlamlandırabilmelerini, kendi dinsel tercih ve kararlarını sağlam temeller üzerine dayandırmalarını, başkalarının dinsel karar ve davranışlarını anlayıp saygı duymalarını sağlamaya yönelik olarak verilmektedir. Bu yaklaşımda eğitime konu edilen din ya da mezhebi sevdiren benimsenme amacı güdülmez. Ancak teoride böyle ifade edilen bu yaklaşımın esas alındığı pek çok ülkede din dersleri, ülkenin ya da bölgenin özelliğine göre, çoğunluğun mensup olduğu din ya da mezhep ağırlıklı olarak okutulmaktadır. Bkz: Cemal Tosun, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevilik", *Türk Yurdu*, Cilt: 25, Sayı: 210, Şubat 2005, s. 39; Sönmez Kutlu, *Alevilik-Bektaşılık Yazıları*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006, s. 99.

¹³ Her hangi bir mezhebin görüşleri esas alınarak gerçekleştirilen din öğretimine *mezhebe dayalı (confessionel)* din öğretimi denir. Bu yaklaşımda, öğrencilerin genelinin inandığı din ya da mezhep ile ilgili konuların derste işlenmesi, söz konusu din veya mezhebin sevdiren benimsenilmesi amaçlanmaktadır. Bu tür dersler, Katolik din dersi, Protestan din dersi, İslâm din dersi ve Yahudi din dersi şeklinde ilgili dinin veya mezhebin adı ile anılmaktadır. Din dersinin programı ilgili din ya da mezhebin temsilcileri tarafından hazırlanmakta, ders o din ya da mezhebe mensup öğretmenler tarafından okutulmakta ve yalnızca o din ya da mezhepten olan öğrenciler derse katılmaktadır. Mezhebe dayalı yaklaşımla programa konulan din dersinde, başka din ve mezheplere de yer verilebilir. Ancak bu din ve mezhepler, asıl dersin adını oluşturan din veya mezhebin bakış açısıyla öğretilmektedir.

hukuk açısından herhangi bir sıkıntısının olmadığını ifade eden Tosun, İslâm konusunda farklı anlayış, yorum ve yaşantıları yok sayarcasına ana kaynaklara bağlı kalması nedeniyle bu dersin mezhepler üstü yaklaşım açısından eleştiriye açık olduğunu da belirtmektedir.¹⁴

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin genel amacı bireysel, toplumsal, ahlâkî, kültürel ve evrensel açıdan şu şekilde belirlenmiştir: “Öğrencilerin temel dinî ve ahlâkî sorularına cevap verebilmeleri; inanma ve yaşama özgürlüklerinin bilincine varabilmeleri; dinî inanç ve ibadetlerini başkalarının istismarına kapılmaksızın gerçekleştirebilmeleri; dinî kavramları doğru anlayabilmeleri; doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt edebilmeleri; dinin içtenlik ve sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öge olduğunu kavrayabilmeleri; İslâm dinini ve diğer dinleri ana kaynaklarına dayalı olarak tanımaları gerektiğini kavrayabilmeleri; dinin emirleriyle toplumsal beklenti ve alışkanlıklara dayalı olan davranışları ayırt edebilmeleri; İslâm’ın iman, ibadet ve ahlâk esaslarını tanıyabilmeleri; İslâm dininin akıl ve bilimle uyum içinde olduğunu, din ve bilimin birbirinin alternatifi olmadığını kavrayabilmeleri; aklın, dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu, dinin aklın kullanılmasını istediğini ve bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini kavrayabilmeleri; kendi inancı ile mutlu ve barışık olabilmeleri; toplumsal olarak yaşanan dinî ve ahlâkî davranışları tanıyabilmeleri; toplumdaki farklı dinî anlayış ve yaşayışların sosyal bir olgu olduğunu tanıyabilmeleri; başkalarının inanç ve yaşayışlarına hoşgörü ile yaklaşabilmeleri; toplum içindeki sağlıklı, hurafelere dayalı dinî oluşumları ayırt edebilmeleri; fizikî ve toplumsal çevreyi koruma bilincine ulaşabilmeleri; ahlâkî değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olabilmeleri; öğrenilen ahlâkî değerleri içselleştirebilmeleri; inanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisini fark edebilmeleri; dinin kültürü oluşturan unsurlardan biri olduğunu kavrayabilmeleri; dinin, diğer kültür unsurları üzerindeki etkilerini fark edebilmeleri; doğru dinî bilgiler yardımıyla nesiller arası anlayış farklılıklarına sağlıklı bir şekilde yaklaşabilmeleri; Türklerin İslâm dinini kabul ediş sürecinde etkili olan unsurları değerlendirebilmeleri; dinî ve millî bayramların, milleti birleştiren temel değerlerden olduğunu kavrayabilmeleri; evrensel değerlere

¹⁴ Tosun, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Alevilik”, s. 39. Türkiye’de okullarda okutulan DKAB dersi fenomenolojik yaklaşımla da benzerlik göstermektedir. Dinleri ve mezhepleri önyargısız olarak öğretmenin esas olduğu fenomenolojik yaklaşımda dinin evrensel esasları üzerinde durulması öngörülmektedir. Din dersinde öğrenci, kendi inancı veya mezhep anlayışı yanında, başkasının inanç ve anlayışı hakkında da bilgi sahibi olmaya çalışır. Bu yaklaşımın, çok kültürlü toplumların demokratik ve lâik devlet yapısı yönüyle daha uygun olduğu ifade edilmektedir.

kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılmaları; diğer dinleri temel özellikleriyle tanıyarak mensuplarına hoşgörüyü yaklaşılabilmeleri, evrensel insan değerlerin İslâm'ın insani değerleri ile örtüştüğünü fark etmeleri amaçlanmaktadır.”¹⁵

DKAB Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu program kitapçığında; “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılablarını benimsemiş, temel demokratik değerlerle donanmış, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içerisinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen, sosyal katılım becerileri gelişmiş; insanlık tarihi boyunca birey ve toplum üzerinde etkili olan dini doğru anlayan ve yorumlayan; İslâm dininin kültür, dil, sanat, örf ve âdetler üzerindeki etkisini dikkate alarak İslâm dinini ve bundan kaynaklanan ahlâk anlayışı ile örf ve âdetleri tanıyan; kendi dininden ve başka dinlerden olanlara karşı anlayışlı davranışlarda bulunan, diğer dinleri tanıyan; milli, ahlâki, insani ve kültürel değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlâk, ruh, duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişen; üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir”¹⁶ sözleriyle ifade edilmiştir.

DKAB dersinin öğrenme alanları ve ünite konuları incelendiğinde, dersin mezhepler üstü özelliğinin büyük ölçüde korunduğu, öğrenme alanları ve üniteler içerisinde Alevî-Sünnî bütün bireylerin *genel din kültürü* konusunda bilgi sahibi olmalarına yönelik bilgilere yer verildiği anlaşılmaktadır. Genç neslin bu konularda bilgi ve kültür sahibi olması son derece önemlidir.

İlk öğretimde okutulan DKAB dersinin *İnanç* öğrenme alanında “Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyoruz”, “Allah İnanıcı”, “Peygamberlere ve İlâhi Kitaplara İnanç”, “Melek ve Ahiret İnanıcı”, “Kaza ve Kader” üniteleri; *İbadet* öğrenme alanında “Temiz Olmalıyım”, “İbadet Konusunda Bilgilenelim”, “Namaz İbadeti”, “Ramazan Ayı ve Oruç İbadeti”, “Zekât, Hac ve Kurban İbadeti” üniteleri; *Hz. Muhammed* öğrenme alanında “Hz. Muhammed'i Tanıyalım”, “Hz. Muhammed ve Aile Hayatı”, “Son Peygamber Hz. Muhammed”, “Bir İnsan ve Bir Peygamber Olarak Hz. Muhammed”, “Hz. Muhammed'in Hayatından Örnek Davranışlar” üniteleri; *Vahiy ve Akıl* öğrenme alanında “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım”, “Kur'an'da Kissalar”,

¹⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB Yayınları, Ankara, 2007, s. 11-12. DKAB dersinin genel amaçları ile ilgili ortaöğretim programında da benzer cümlelere yer verilmiştir. Bkz: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı, MEB Yayınları, Ankara, 2008, s. 5-11.

¹⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı, MEB Yayınları, Ankara, 2008, s. 11.

"Kur'an'ın Temel Eğitici Nitelikleri", "Kur'an'da Akıl ve Bilgi", "İslâm Düşüncesinde Yorumlar" üniteleri; *Ahlâk ve Değerler* öğrenme alanında "Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik", "Kur'an'da Kıssalar", "İslâm'ın Sakınılmasını İsteddiği Davranışlar", "İslâm Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar", "Din ve Güzel Ahlâk" üniteleri; *Din ve Kültür* öğrenme alanında "Aile ve Din", "Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz", "İslâmiyet ve Türkler", "Kültürümüz ve Din", "Dinler ve Evrensel Öğütleri" üniteleri okutulmaktadır.

Orta öğretimde okutulan bu dersin *İnanç* öğrenme alanında "İnsan ve Din", "Allah İnancı", "İnsan ve Kaderi", "Dünya Hayatı ve Ahiret" üniteleri; *İbadet* öğrenme alanında "Temizlik ve İbadet", "İslâm'da İbadetler", "İslâm'da İbadetlerin Faydaları", "Dinlerde İbadetler" üniteleri; *Hz. Muhammed* öğrenme alanında "Hz. Muhammed'in Hayatı", "Kur'an'a Göre Hz. Muhammed", "Hz. Muhammed'in Örnekliliği", "Hz. Muhammed'i Anlama" üniteleri; *Vahiy ve Akıl* öğrenme alanında "Kur'an ve Ana Konuları", "Kur'an ve Yorumu", "İslâm Düşüncesinde Yorumlar", "İslâm Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar" üniteleri; *Ahlâk ve Değerler* öğrenme alanında "Değerler ve Aile", "Haklar, Özgürlükler ve Din", "İslâm ve Barış", "Tevbe ve Bağışlama" üniteleri; *Din ve Lâiklik* öğrenme alanında "Lâiklik ve Din", "Atatürk ve Din", "Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri", "Atatürk ve Din ve Öğretimi" üniteleri; *Din, Kültür ve Medeniyet* öğrenme alanında "Türkler ve Müslümanlık", "İslâm ve Bilim", "İslâm ve Estetik", "Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri" üniteleri okutulmaktadır.

Dinî konuların Kur'an merkezli öğretildiği DKAB dersinin amaçlarının, temel ilkelerinin ve ünite konularının hem Alevî hem de Sünnî çocuk ve gençlere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Belki ibadet öğrenme alanıyla ilgili ünitelerde namaz, oruç ve hac konularının işlenmesi, ünitelerin sonunda öğrencilere bazı duâ ve surelerin ezberletilmesi Alevî kesim tarafından eleştirilebilir. Ancak namaz, oruç ve haccın, duâ ve surelerin asıl itibarıyla mezhepleşme olgusundan önce de var olduğu bilindiğinde, bu ibadetlerin sadece Sünniliğe has bir uygulama olmayıp, Müslümanlığın genel kurallarından olduğu anlaşılacaktır.

Üniteler içerisinde yer alan ve Alevilikle ilgili olduğunu söylenen bilgiler aslında Sünniler için de önemlidir. Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve diğer Ehl-i Beyt fertleri, Hoca Ahmet Yesevî, Hacı Bektaş Veli gibi bütün Müslümanların ortak değeri sayılan şahsiyetleri tanıyıp öğretilerinden yararlanmak, Kerbelâ olayını anlayıp bu olaydan günümüz için ibretler çıkarmak her Müslüman için gereklidir. Bu yüzden DKAB dersinde Sünniliğe ve Aleviliğe şu ya da bu kadar yer verildiğini söylemek gerçekçi olmayabilir. Ancak her şeye

rağmen ünitelerde bu konulara yer verilmesinin imaj açısından bile olsa bir anlam ifade ettiği söylenebilir.

4. DKAB Ders Kitaplarında Alevilik

Alevilik inanç ve kültürü yüzyıllardır dedelerin gayretleri, âşıkların deyiş ve nefesleri sayesinde kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılmaya çalışılmıştır.

Köylerde yaşayan ve kapalı toplum özelliği taşıyan Aleviler, genç yaşlı, kadın erkek ayırımına gitmeksizin, inanç ve kültürlerini bu yolla öğrenirlerdi. Yaklaşık altı aylık aralıklarla köye gelen ve posta oturup cem ayinini yürüten dede nefesler söyleyip telkinde bulunur, cem sonrası sohbetlerde cemaatten gelen soruları yanıtlardı.

1950'lerden itibaren başlayan köyden kente göç olgusundan Alevî kesim önemli ölçüde etkilenmiş, şehirleşmeyle birlikte büyük kentlere taşınan Alevî gençlerin inançlarını nasıl öğreneceği önemli bir sorun haline gelmiştir. İşte DKAB dersi, hem Alevî hem de Sün-nî bütün bireylere din kültürünün öğretilmesi açısından önemli bir imkân haline gelmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan ortaöğretim ders kitapları¹⁷ incelendiğinde, Müslümanlıkla ilgili genel bilgilerle birlikte, doğrudan Alevilik kültürünün tanıtıldığı bilgilerin de yer aldığı görülmektedir.

İlköğretim 6. Sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitabında "İslâmiyet ve Türkler" ünitesinin "Türkler Arasında İslâm'ın Yayılmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler" başlığı altında Ebu Hanife, İmam Maturidi, Mevlana, Yunus Emre gibi isimlerin yanında, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli ve Ahi Evren'e de yer verilmektedir. Bu düşünürlerin kişilik özellikleri kısaca anlatılmakta, onların hayatlarından özet bilgiler sunularak sevgi ve kardeşlik mesajlarına değinilmektedir.¹⁸

İlköğretim 8. Sınıf DKAB ders kitabında 4. ünite, "İslâm Düşüncesinde Yorumlar" konusuna ayrılmıştır. Bu ünite, tarihsel süreç içerisinde İslâm düşüncesinde oluşan farklı mezhep ve yorum biçimleri hakkında bilgi verilmektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra ayet ve hadislerin yorumunda farklı görüş ve düşüncelerin ortaya çıkması, insanların değişik anlama yeteneklerine sahip bulunmaları, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik şartlara bağ-

¹⁷ Ortaöğretimde MEB yayınları ile birlikte değişik yayınevleri tarafından basılan DKAB kitapları da okutulmaktadır. Ancak bu çalışmada kitaplarda yer alan bilgiler değerlendirilirken MEB yayınları tarafından basılan kitaplar esas alınmıştır.

¹⁸ Bkz: Mehmet Akgül ve Diğerleri, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 10. Sınıf*, MEB Yayınları, İstanbul, 2007, s. 114-119.

lanmaktadır. Bu farklılıkların, İslâm dininin özgürlüğe verdiği önemin bir göstergesi olduğu belirtilmektedir. "Fıkhi Yorumlar" alt başlığı altında On İki imamdan biri olan İmam Cafer ve görüşleri kısaca tanıtılmaktadır. "Tasavvufi Yorumlar" başlığı altında, insanları manevi açıdan eğitmeyi amaçladığı ifade edilen tasavvufun özelliği ve önemi üzerinde durulmakta, hoşgörü, saygı ve sevgi gibi değerlerin toplum içinde yayılmasında, İslâm dininin inanç ve ibadet boyutunun bireyler arasında içtenlikle benimsenmesinde tasavvufi yorumların etkili olduğu ifade edilmektedir. Alevilik-Bektaşiliğin işlendiği bu başlık altında Hoca Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Ahi Evren ve Hacı Bayram Veli gibi tasavvuf önderlerinin Anadolu'da ahlâki değerlerin ve hoşgörü kültürünün yaygınlaşmasına sağladıkları katkıya değinilmekte ve bu kişiler adına oluşan düşünce ekolleri kısaca tanıtılmaktadır.¹⁹

Ortaöğretim DKAB dersi 9. Sınıfta okutulan "Kur'an ve Ana Konuları" adlı ünitenin "Kültürümüzde Kur'an'ın Yeri ve Önemi" başlığı altında Hacı Bektaş Veli'nin Kur'an-ı Kerim ile ilgili görüşleri Makalât adlı eserinden alıntılarla anlatılmaktadır. Onun Kur'an'ı anlama ve yaşamaya verdiği önem şu sözleriyle ifade edilmektedir: "Allah'ın kitaplarına ve Kur'an'a inanman imandır... Şimdi azizim! Hangi kitapta bunlardan birisinin iman ehlinin içinde bulunabileceği buyrulmaktadır? Nerde kaldı Allah'ın kitaplarına ve peygamberlerin tebliğlerine inandığın?" Hacı Bektaş Veli'nin Kur'an-ı Kerim'in emir ve yasaklarına uyma konusunda söylediği şu sözlere de yer verilmektedir: "Şimdi iyi biliniz ki; Allah'ın birliğine inanmak, onun buyruğunu tutmak, sakının dediğinden sakınmak imandandır. Eğer bir kimse Allah Teala'nın buyruğunu tutmaz ve sakının dediğinden sakınmazsa, 'O kimse Tanrı'ya inanmamaktadır' denilir."²⁰ Aynı ders kitabının "Türkler ve Müslümanlık" ünitesindeki "Türklerde İslâm Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Şahsiyetler" başlığı altında Ahmet Yesevi, Ahi Evren ve Hacı Bektaş Veli tekrar tanıtılmakta, bu tasavvuf önderlerinin Türkler arasında İslâmiyet'in yayılmasına gösterdikleri çabaya değinilmektedir.²¹

Ortaöğretim 10. Sınıf DKAB dersinin "Allah İnancı" adlı ünitesine ayrılan okuma metni "Hacı Bektaş Veli'nin Makalat Adlı Eserinde Tevhid ve İnanç Esasları" başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında Allah'ın birliğine inanmanın, onun buyruğunu tutup yasaklardan sakınmanın, meleklere, kitaplara ve kıyamete inanmanın imandan olduğu anlatılmaktadır. Yine bu metinde kibir, haset, cimrilik, ta-

¹⁹ Bkz: Akgül vd, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 10. Sınıf*, s. 73–78.

²⁰ Bkz: Ahmet Ekşi ve Diğerleri, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 9. Sınıf*, MEB Yayınları, İstanbul, 2007, s. 59.

²¹ Bkz: Ekşi vd, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 9. Sınıf*, s. 97–100.

mah, öfke, gıybet, kahkaha, şamata, haksızlık, israf ve haram yemenin sakıncaları gibi konulara değinilmekte, ahlâk önderlerimiz olan Allah dostlarını örnek almanın faziletine vurgu yapılmaktadır.²² Aynı kitabın “İslâm’da İbadetler” adlı ünitesinin okuma metni “Hz. Ali’nin Örnek Şahsiyeti ve İbadetin Önemine Dair Sözleri” başlığını taşımaktadır. Metinde Hz. Ali’nin hayatı ile ilgili bilgilerin yanında, onun örnek şahsiyetine ve Hz. Peygamber ile olan yakınlığına, Kur’an ve ibadetler konusundaki görüşlerine yer verilmektedir.²³

Ortaöğretim 11. Sınıf DKAB ders kitabında Alevilik-Bektaşilik ile ilgili bilgiler, “Hz. Muhammed’in Örnekliliği” ünitesinin “Kültürümüzde Hz. Muhammed Sevgisi” başlığı altında verilmekte ve bu başlık altında Hz. Peygamber’in ailesinin İslâm’a hizmetleri, milletimizin Ehl-i Beyt’e karşı sevgi ve muhabbeti örneklerle işlenmektedir. Alevî-Bektaşî kültüründe *gül*ün hem ilâhi güzellikleri, hem de Hz. Muhammed’i sembolize ettiği belirtilmektedir. Hz. Muhammed’in yüzünün güzelliği güle benzetilerek *Gülben*lerde “Rasûlüllah’ın gül cemaline salâvat” getirildiğine değinilmektedir. Yine aynı başlık altında Peygamber sevgisinin bir tezahürü olarak mevlit ve cem törenlerinde misafirlere gül suyu döküldüğü, törenlerin bitiminde de Hz. Peygamber’e ve Ehl-i Beyt’ine duada bulunduğu ifade edilmektedir. Konu, Hz. Ali’den seçme sözlerle bitirilmektedir.²⁴

Ders kitabının “İslâm ve Barış” adlı ünitesindeki “Barış ve Kardeşlik” konulu okuma metni, Aleviliğin önemli kaynaklarından sayılan “Cabbar Kulu” adlı eserde yer alan bazı bilgilerden oluşmaktadır. Yarım sayfalık bu metinde komşuya ve misafire ikramın önemi, yardımlaşma, dayanışma, dostluk, Allah’a ve yarattıklarına saygı, dünya zevklerine karşı nefsi kontrol altında tutma, Allah’ın emir ve yasalarına riayet etme gibi İslâmi ilkelere değinilmektedir.²⁵

DKAB dersinde Alevilikle ilgili en geniş bilgi, 12. Sınıf ders kitabının “İslâm Düşüncesinde Tasavvufî Yorumlar” ünitesinde yer almaktadır. Ünite içerisinde önce tasavvufî düşüncenin oluşumu ve özelliklerine değinilmekte, Yesevîlik ve Mevlevîlikten sonra Alevilik-Bektaşilik müstakil bir başlık altında genişçe işlenmektedir. Alevilik-Bektaşilik ile ilgili temel kavramlar açıklandıktan sonra, Buyruk adlı eserlerden alıntılarla Alevilik-Bektaşilik felsefesi üzerinde durulmaktadır. Ünite, Hacı Bektaş Veli’nin Makalât adlı eserinde yer

²² Akgül vd, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 10. Sınıf*, s. 33.

²³ Bkz: Akgül vd, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 10. Sınıf*, s. 55–57.

²⁴ Bkz: Mahmut Balcı ve Diğerleri, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 11. Sınıf*, MEB Yayınları, İstanbul, 2007, s. 52–53.

²⁵ Balcı vd, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 11. Sınıf*, s. 78.

alan "Dört Kapı Kırk Makam" anlayışı ile ilgili ayrıntılı bilgilerle tamamlanmaktadır.²⁶

Görüldüğü gibi, Alevilik DKAB ders kitaplarında müstakil bir ünite olarak yer almasa da, değişik konular işlenirken zaman zaman Alevî-Bektaşî anlayışına ve bu anlayışla ilgili kavramlara yer verilmektedir. Aleviliğin İslâm dini içerisinde tasavvufî bir yorum olarak değerlendirildiği ders kitaplarında Hz. Ali, Ehl-i Beyt, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Kerbelâ, On İki İmam, Cafer-i Sadık, Caferilik, Hacı Bektaş Veli, Pir, cem ve nefes kavramları işlenmektedir. Her sınıf için yazılmış ders kitaplarında Hz. Ali ismi geçmektedir. Alevilik-Bektaşilik ile ilgili bazı bilgi, söz ve resimler değişik sınıf düzeylerinde tekrarlanmakta, Alevî-Bektaşî edebiyatında önemli yeri olan şairlerin şiirlerinden beyitlere yer verilmektedir.²⁷

5. Alevîlerin DKAB Dersi İle İlgili Görüşleri

Aleviliğin tanımı ile ilgili "İslâm içerisinde bir mezhep", "orjinal bir kültür", "pek çok inancın karışımından oluşan heteredoks bir inanç", "Anadolu'ya özgü otantik bir inanç", "kendi başına orjinal bir din" gibi farklı algılama biçimleri vardır. İşte Alevî kuruluşların zorunlu din derslerine yaklaşımı, Aleviliğe yükledikleri anlama göre değişmektedir.

Bazı yazar, dernek ve vakıf yöneticilerinin sözlerinden hareketle Alevîlerin DKAB dersi ile ilgili görüşlerini birkaç başlık altında değerlendirmek mümkündür.

a. "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi okullardan kaldırılmalıdır" görüşünü benimseyenler: DKAB dersi okul programlarına ilk konulduğunda, Müslüman olan ya da olmayan ayrımı yapılmaksızın, her öğrenci için zorunlu tutulmuştu. Daha sonraları iki aşamada gerçekleşen değişikliklerle bu ders sadece Müslüman olan öğrenciler için zorunlu hale getirildi. Başka bir dinden olduğunu belgelenen öğrenciler DKAB dersinden muaf tutuldular. Mezhepler üstü din derslerinin din hakkında objektif bilgi edinmeyi öngördüğü ve bireye doğrudan dindarlık telkin etmediği göz önünde bulundurularak, bu dersin zorunlu oluşu din ve vicdan özgürlüğüne aykırı görülmemiştir.

Alevî yazar ve dernek yöneticilerinin bazıları DKAB dersinin okullardan kaldırılması görüşünü sık sık dile getirmektedirler. Aleviliği Anadolu'ya özgü otantik bir öğretiyi ya da orjinal bir inanç kabul eden kuruluşlar, DKAB derslerinin zorunluluğunun devletin lâiklik

²⁶ Bkz: Balcı vd, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 11. Sınıf*, s. 55–57.

²⁷ Bkz: S. Musa Taşkaya, "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarında Alevilik-Bektaşilik", *2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni*, İstanbul, 2007, s. 475–497.

ve eşitlik ilkeleriyle bağdaşmadığı tezini ileri sürmektedirler. Örneğin Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'nin web sitesinde şu görüşlere yer verilmektedir: "1982 Anayasası'nın 24. Maddesi ile getirilen bu ders, Alevî çocukları asimile etmenin bir aracıdır. Devletin dinî eğitim vermek gibi bir yükümlülüğü olmamalıdır... Bu ders, din kültürünü, din tarihini, din sosyolojisini öğretmekten çıkartılıp, uygulamalı Hanefî öğretilerine dönüştürülmüştür... Hıristiyanlık ve Musevîlik dinlerine mensup öğrenciler, din derslerinde kimi amele ilişkin konulardan muaf tutulurken, Alevî çocuklarından esirgenmiştir bu muafiyet. Alevî çocukları, inanç, kültür ve kendi felsefelerine ilişkin teorik ve pratik eğitimlerini, önce ailelerinden, sonra da dedelerinden zaten almaktadırlar. Cem evleri böyle bir hizmet de vermektedir. Ve bu durum, Alevî gençleri ile Sünnî gençleri hiç de karşı karşıya getirmemektedir."²⁸

Semah Kültür Vakfı, Cem Vakfı, Pir Sultan Abdal Derneği, Nefes Dergisi gibi Alevî kitlenin önde gelen kuruluşları, DKAB dersinin okullardan kaldırılmasının şart olduğu görüşündedirler. Devletin lâik yapısının okullarda din öğretimine imkân tanımadığı ve bu derste sadece Sünnîliğin öğretildiği ileri sürülmektedir.²⁹ DKAB dersinin genellikle Sünnî inanç ve kültürle yetişmiş uzmanlarca hazırlanması aynı şekilde eleştirilmekte, Alevî çocukların, ailelerinden aldıkları bilgilerle okuldan öğrendikleri bilgiler arasında bocalamaya maruz kaldıkları söylenmektedir.³⁰

DKAB dersi ile ilgili bir eleştiri de, programı Sünnî uzmanlarca hazırlanan bu dersin Sünnî öğretmenler tarafından okutulmasına yöneliktir. Derste, Alevî öğrencilerin bocalama yaşadığı ileri sürülmektedir. Ders programlarını hazırlayan komisyonda Alevî uzmanların bulunmaması haklı görülebilir. Ancak programı ve kitapları mezhepler üstü yaklaşımla hazırlanan bu derste Alevî öğrencilerin bocalama yaşaması, dersin özelliğinden ziyade velilerin ya da bazı Alevî yazarların telkinlerinden kaynaklanmaktadır. Derslere genellikle Sünnî öğretmenlerin girdiği bir gerçektir. Ancak bu dersi okutmak için Sünnî olma şartı yoktur. Nitekim DKAB dersini okutanlar arasında sayıları çok az da olsa Alevî öğretmenler vardır. Yasalar bu dersin öğretmeni olabilmek için herhangi bir mezhep ya da dini cemaat mensubiyeti değil, ilgili fakülteden mezun olma şartı aramaktadır. İster Alevî isterse Sünnî olsun, ilâhiyat fakültesini, eğitim fakültelerinin DKAB öğretmenliği bölümünü bitiren ve pedagojik formasyon alan herkes bu dersin öğretmeni olabilmektedir.

²⁸ <http://www.pirsultan.org>. 08.10.2009.

²⁹ Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, s. 137; Süleyman Yağız, *Alevî Aydınları Alevî Dedeleri*, Utku Yayınları, İstanbul, 1994, s. 19-vd.

³⁰ Yaman, *Alevilik Kızılbaşlık Tarihi*, s. 159.

DKAB dersi ile ilgili eleştirilere bakıldığında, bu dersin gerekliliğinin ve mezhepler üstü özelliğinin toplumun bütün kesimlerine yeterince anlatılmadığı ve bu derse Alevî öğrenci ve velilerin güveninin tam olarak sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim okullarda zorunlu olarak okutulmasını istemeyen bir Alevî yurttaşımız konuyla ilgili şikayetini önce iç hukuk mekanizmalarına ulaştırmış, sonuç alamayınca da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuştur. Ocak 2008'de karara bağlanan dava sonucuna göre, davacı şahsın çocuğuna zorunlu din eğitimi aldirmama talebi haklı bulunmuş, karar ilgili makamlara tebliğ edilmiştir. Mahkemenin konuyu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alan 9. Maddesi çerçevesinde incelediği belirtilmektedir. Bu maddeye göre; *"... Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir..."* Milli Eğitim Bakanlığı, mahkeme kararını dikkate alarak DKAB ders kitaplarında Ehl-i Beyt ve Alevilik-Bektaşilik ile ilgili bazı konuları yeniden değerlendirmiş, bazı ilavelerde bulunmuştur.

DKAB dersinde sadece Sünniliğin öğretildiği düşüncesi tartışılması gereken bir iddiadır. Çünkü dinî bilgilerde bütün mezheplerce benimsenen Kur'an merkezliliğin esas alındığı bu derste okutulan kitaplar incelendiğinde, durumun öyle olmadığı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Derste ağırlıklı olarak dinler tarihi, herhangi bir mezhep ayırımına gidilmeden İslâm'ın temel inanç esasları, İslâm medeniyeti, Hz. Peygamber'in özellikleri, güzel ahlâk, temizlik ve doğruluk, çalışmanın önemi, dinî ve milli bayramlar, örf ve âdetler, lâiklik-din ilişkisi, Atatürk'ün din ile ilgili görüşleri gibi konular işlenmektedir.

DKAB dersinde namaz, oruç ve hac ibadetleri ile ilgili bazı uygulamaların Hanefî mezhebine göre verildiği söylenebilir. Ancak mezhepler üstü yaklaşımla hazırlanan pek çok ünite içerisinde bu kadarlık bir kısmın Hanefîliğe uygun olarak verilmesi, bu derste Sünniliğin öğretildiği iddiası için yeterli değildir. Kaldı ki İslâm dininde öngörülen namaz, oruç ve hac gibi ibadetler, mezhepleşme olgusu gerçekleşmeden önce de bütün Müslümanlar tarafından uygulanıyordu. Alevîlerce otorite kabul edilen Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinde de namazla ilgili bilgiler Hanefî öğretisi esas alınarak verilmiştir. Yine Alevîler içerisinde aynen Sünniler gibi namaz kılıp oruç tutan ve bu ibadetleri Alevîliğin gereği sayanlar da vardır.

Alevilerin yoğun olarak yaşadığı yörelerde yapılan sosyolojik araştırmalar, kendisini Alevî olarak tanımlayan insanların çoğunun namazı dinsel bir ibâdet olarak kabul ettiğini; hatta Alevîler arasında namaz kılanların oranının küçümsenemeyecek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Ramazan Uçar tarafından yapılan "Alevî-Bektaşî Geleneği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Abdal Musa Tekkesi Örneği)" isimli araştırmada oldukça dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmıştır. Buna göre kendilerine soru yöneltilen Alevîlerin %67.8'i namazın ibâdet olduğunu kabul etmekte, %65.8'i de bir şekilde namaz kıldığını belirtmektedir.³¹ Ayrıca Hz. Ali, On İki İmam, Hoca Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş Veli gibi şahsiyetlerin namaz kılp oruç tuttıkları hem Alevî hem de Sünnî çevrelerce kabul edilmektedir. Ancak, Alevilikte Sünnîlerin namazına benzer bir namazın bulunmadığını söyleyen Alevîlerin bu düşüncelerine saygı göstermek gerekir. Çünkü hiç kimse, bir başkasının istediği gibi inanmaya ve ibadet etmeye zorlanamaz.

Alevîlerin DKAB dersinin kendi çocuklarına verilmesini istememeleri doğal karşılanabilir. Ancak Alevîlerin "Bu ders programdan tamamen kaldırılın ve Sünnî çocuklara da bu ders okutulmasın" şeklindeki düşünceleri, kendi din özgürlüklerini genişletmek değil, başkasının inanma ve inandığı dini öğrenme özgürlüğünü kısıtlama girişimidir. Bu nedenle düşünce özgürlüğü, bireylere söz konusu düşünceyi açıklama hakkı tanıyabilir ancak bu düşünceyi uygulamaya koyma hakkını vermez.

Müslüman bir toplumda yaşayan ve sosyal hayata yeni katılan bireyler din hakkında doğru bilgileri ancak konunun uzmanı öğretmenlerden öğrenebilirler. Yeni yetişen neslin dinî bilgileri devlet kontrolündeki okullardan öğrenmemesi halinde ortaya çıkacak din öğretimi boşluğunu büyük oranda ehliyetsiz kişi ve kurumlar tarafından doldurulacaktır. Bu durumda yeni sorunlarla karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır. Bu yüzden ideolojik yaklaşımlarla bu dersin okul programlarından kaldırılması, insan hakları, din özgürlüğü, uluslar arası gelişmeler ve ülke gerçekleri göz önünde bulundurulduğunda uygulanabilir gözükmemektedir.

b. "DKAB dersi seçmeli olmalıdır" diyenler: Bazı Alevîler, DKAB dersinin seçmeli hale getirilerek bu dersi isteyenlerin almalarını uygun görmektedirler. Bu görüş sahiplerine göre Alevî çocuklar bu dersten muaf tutulmalı, şayet bu dersin zorunluluğu devam edecekse, ders içerisinde Alevilikle ilgili konular yeterince işlenmelidir.

³¹ Ramazan Uçar, *Alevî-Bektaşî Geleneği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Abdal Musa Tekkesi Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s. 158.

DKAB dersinin seçmeli olmasından kaynaklanacak sorunlar bir yana, bu dersin zorunluluğunun kaldırılmasını isteyen Alevîler, dersin programını ve kitaplarını incelemeli, varsa tekliflerini ideolojik yaklaşımdan uzak olarak samimiyetle dile getirmelidirler. İyi niyetle dile getirilen eleştiri ve teklifler samimiyetle değerlendirilerek, gerekirse programda bazı ekleme ve çıkarmalar yapılabilir.

c. *"DKAB dersinde Alevîliğe de yer verilmeli ve dersin zorunluluğu devam etmelidir" diyenler:* Alevîlerden önemli bir kesimin DKAB dersinin zorunluluğu ile ilgili düşünceleri daha yumuşak ve uzlaşmacı bir özellik taşımaktadır. Alevîliği İslâm'ın özü veya bir alt birimi olarak kabul eden bu kesim içerisinde DKAB dersinde Alevîliğin öğretilmesini, hatta Alevîliği öğreten imam-hatip okullarının açılmasını isteyen kişi ve gruplar da vardır. Örneğin Ehl-i Beyt Vakfı ve Anadolu İnanç Önderleri Derneği, en son hazırlanan DKAB ders programında Alevîliğe de yer verilmesini memnuniyetle karşılamışlardır.³²

Sonuç

İnanç ve düşüncelerdeki benzerliklere rağmen, dinî anlayış farklılığı, günümüz Türkiye'si için göz ardı edilemeyecek bir gerçekliktir. Görüşlerdeki farklılık sosyal bütünlüğümüz için bir eksiklik, kusur ya da engel değil, kültürel bir zenginliktir. Öyleyse, asırlardır barış ve kardeşlik içerisinde bir arada yaşayan Alevî ve Sünnîlerin birbirlerini farklı din mensubu gibi görmeleri, iki kesim arasında en azından dindaş olmanın gerektirdiği bir yakınlaşmanın yeterince sağlanamamış olması, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir sorundur. Bu sorunun çözümü için hem Alevî ve hem de Sünnî aydın ve yetkililerin düşünüp güç birliği yapmalarına ihtiyaç vardır.

Sosyal hayatın barış içerisinde devam edebilmesi, farklı düşünce mensuplarını ortak paydalar etrafında yakınlaştıracak bir samimiyet anlayışının toplumun her kesimine egemen kılınmasıyla mümkündür. Ülkemizde bulunan bütün Müslümanları ve diğer din mensuplarını barış içerisinde barındırabilecek bu anlayışın geliştirilmesinde DKAB dersinin gücünden yararlanılmalıdır.

Türkiye'de ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulan DKAB dersinin Alevî yurttaşlarımızın önemli bir kesimi tarafından eleştirildiği bilinen bir gerçektir. Eleştiriler, dersin içeriğinin Sünnîlik ile ilgili bilgilerden oluştuğu, dersi okutan öğretmenlerin Sünnî inanç ve kültürle yetişmiş olmaları, dersin işlenişi sırasında

³² Bkz: Battal Pehlivan, *Alevîler ve Diyanet*, Pencere Yayınları, İstanbul, 1995, s. 47; Üzüm, *Günümüz Alevîliği*, s. 138; Recep Kılıç, "Türkiye'de Alevîlik ve Bektaşiliğin Güncel Meseleleri Hakkında", *Türk Yurdu*, Cilt: 25, Sayı: 210, Şubat 2005, s. 33.

öğrencilere yanlış bilgiler verilmesi, öğretmenlerin Alevilik konusunda yeterli bilgi birikimine sahip bulunmaması, Alevî kökenli öğrencilere karşı önyargıyla yaklaşılması ve onların sorularına tatmin edici cevapların verilmemesi, zorla duâ ve sure ezberletilmesi gibi iddialar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kısacası pek çok Alevî yurttaşımız, DKAB dersi adı altında kendilerine Sünniliğin dayatıldığını düşünmektedirler. Öyleyse tartışılması gereken konu, DKAB dersinin zorunlu olup olmaması değil, hangi bilgilerin, kim tarafından, kimlere, nerede, ne zaman, ne ölçüde ve hangi yöntemlerle öğretileceğidir.

DKAB dersinin niteliği ve Aleviliğin bu ders içerisinde öğretimi ile ilgili tartışmalar daha ziyade önyargı ve karşılıklı kuşkulama ekseninde devam etmektedir. Bilgi eksikliği ve samimiyet anlayışı tesis edildiğinde dersle ilgili kuşku ve sorunlar önemli ölçüde azalacaktır.

DKAB dersinin müfredatı önyargısız olarak incelendiğinde; dersin amaçlarının, temel ilkelerinin ve ünite konularının Alevî-Sünnî ayrımına gidilmeksizin her Müslümanın ihtiyaç duyduğu bilgilerin işlenmesine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bazı gerekçelerle okullarda din derslerinin zorunlu olması istenmediğinde, bireysel ve sosyal bir ihtiyaç olan dinî bilgilerin nereden öğrenilebileceği sorusu gündemden düşmeyecektir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından en son hazırlanan ders kitaplarında Alevilikle ilgili bilgiler artırılmıştır. Ancak dersten beklentiler farklı olduğu için, pek çok konunun eksik kaldığı Alevî ve Sünnî çevreler tarafından söylenebilir. Bu durum normal görülmelidir. Programı ve saati sınırlı olan bir ders ile bu kadar değişik dinî anlayış mensuplarının tamamının beklentilerini karşılamak imkânsızdır.

Okullarda Aleviliğin daha fazla öğretimesini isteyenler vardır. Bu görünürde haklı bir taleptir. Ancak Türkiye’de tek tip bir Alevilik olmadığı, bölgeden bölgeye, dernekten derneğe farklı Alevilik tanımları yapıldığı için, herkesin üzerinde anlaşabileceği ortak bir Alevilik kitabı hazırlamada zorlanılacaktır. Aynı sorun Sünnilik için de geçerlidir. Bugün çeşitli çevreler çıkıp biz çocuklarımıza devlet okullarında Sünniliğin öğretilmesini istiyoruz deseler o zaman da benzer sorunlar yaşanacaktır. Dolayısıyla temel dinî bilgilerin Kur’an merkezli olarak öğretildiği mezhepler üstü yaklaşımı korumanın isabetli bir uygulama olduğu söylenebilir.

Öneriler

1. Alevî yurttaşların DKAB dersi ile ilgili eleştirileri doğal karşılanmalıdır. Çünkü yılların ihmalkârlığından ve iletişimsizlikten kay-

naklanan yanlış algılamaların kısa sürede telafi edilmesi mümkün değildir.

2. Alevîlerin okullarda verilen DKAB dersine neden karşı oldukları araştırılmalı, haklı gerekçeleri üzerinde durulmalı ve bu dersin Müslümanlığın temel değerlerinin öğretildiği bir ders olduğu gerçeği onlara çeşitli vesilelerle anlatılmalıdır. Özellikle DKAB dersinin okullardan kaldırılması istendiğinde, bireylerin sağlam dinî bilgileri nereden, nasıl ve kimden öğrenecekleri sorusu üzerinde birlikte düşünülmalıdır.

3. Alevî çocuk ve gençlerin din eğitimi kurumlarına ilgilerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalı, bu konuda Alevî kuruluşlarla diyalog kurulmalıdır. Böylece ilâhiyat fakültesini okuyan ve DKAB dersi öğretmenliği yapan Alevî DKAB dersi öğretmenlerinin sayısı artacaktır.

4. DKAB dersi öğretmenleri dersin yeni programı, Alevî öğrencilere karşı yaklaşım biçimi konusunda hizmet içi eğitim kurslarıyla bilgilendirilmelidir. Böylece Alevî öğrenci ve velilerin derse ilgi ve güvenleri sağlanmaya çalışılmalıdır.

5. DKAB derslerinde verileden daha fazla dinî bilgiye ihtiyaç duyan Alevî ve Sünnîlerin, seçmeli olmak kaydıyla, kendi din anlayışlarının işlendiği ilave din dersi alabilmeleri ile ilgili teklifler tartışılmalıdır. Ancak bu durumda din derslerinin toplumda birlik ve bütünlüğü sağlamaya katkıda bulunması bir yana, bireyler arasında ayrışmayı ve ötekileştirmeyi körükleyebileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden ilave din eğitiminin okullarda değil de yaygın eğitim kurumlarında sağlıklı bir şekilde verilmesi daha uygulanabilir gözükmektedir.

6. Okullarda din öğretimi ile ilgili her türlü çalışma ve kararlara mümkün olduğu ölçüde fazla sayıda Alevî bilim insanı, kanaat önderi ve uzman dahil edilmelidir.

7. DKAB dersinin niteliği ile ilgili arayışlar, politik ve ideolojik yaklaşımlardan uzak, ülke gerçekleri, yasal hükümler, dinin özelliği ve toplum bireylerinin ihtiyacı göz önünde bulundurularak bilimsellik ve iyi niyet çerçevesinde soğukkanlılıkla sürdürülmelidir.